DAVLAT KORXONALARIDA SAMARADORLIK TAHLILINI ТАШКИЛ ЭТИШ XUSUSIYATLARI

Meliev Isroil Ismoilovich
TDIU mustaqil izlanuvchisi
Email: melievisroil1981@gmail.com

O‘zbekiston Respublikasining xalqaro reytinglardagi o‘rnini xolis va haqqoniy baholashni ta’minlash bo‘yicha aniq maqsadga yo‘naltirilgan ishlar amalga oshirilmoqda. “...mamlakatda tegishli yo‘nalishlar bo‘yicha milliy reytinglarni yuritishga yordam beradigan, amalga oshirilayotgan islohotlarning xalqaro mezonlar va standartlarga muvofiqligini baholashning yaxlit tizimi mavjud emas”[1]. Respublikamizda davlat ishtirokidagi korxonalar faoliyat samaradorligini baholash bo‘yicha ishlab chiqilgan normativ-huquqiy hujjatlar me’yorlaridan korxonalar faoliyatida yetarlicha foydalanilmayapti. Mamlakatimizda xo‘jalik yurituvchi sub’ektlar faoliyati samaradorligini baholash bo‘yicha xalqaro mezonlar va standartlarga mos yaxlit tizimni shakllantirish, uyg‘un metodikani yaratish korxonalar moliyaviy holatini reyting baholash amaliyoti va uni takomillashtirishni taqozo etmoqda.

Bizningcha, korxonalari faoliyatini tahlil etish orqali ular faoliyatidagi yutuq va kamchiliklarni aniqlashtirish, ular mulk va mablag‘laridan samarali foydalanish, ular foydasini oshirish hamda xarajatlarini kamaytirish hamda ular faoliyatida hisob-kitoblarni mustahkamlash yo‘llarini aniqlash mumkin.

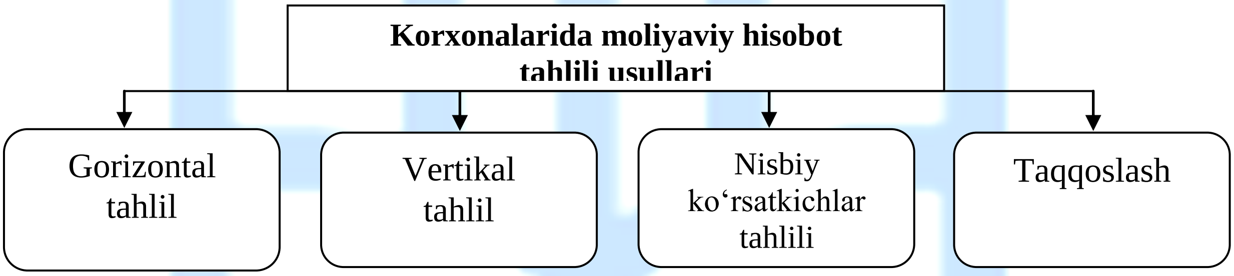

1-rasm. Moliyaviy hisobot tahlili usullari[1]

Shuningdek, xo‘jalik yurituvchi sub’ekt moliyaviy faoliyatini tahlil etishda korxona moliyaviy holati va uning o’zgarishini baholash, korxona to’lov qobiliyatini aniqlash, korxona moliyaviy holati o‘zgarishiga ta`sir etuvchi omillarni tahlil qilish, korxonaning moliyaviy barqarorligiga baho berish, korxona moliyaviy holatini mustahkamash imkoniyatlarini o‘rganish, korxona moliyaviy faoliyatini takomillashtirish bo‘yicha taklif va tavsiyalarni shakllantirish va boshqalar. Auditorlik tekshiruvida korxona фаолиятининг самарадорлиги унинг moliyaviy hisobot ma’lumotlarini quyidagi usullar yordamida tahlil етиш орқали амалга оширилади (1-rasm). Mazkur usullar yordamida auditor moliyaviy hisobot shakllaridagi ko‘rsatkichlarni davrlar bo‘yicha o‘zgarishi, ko‘rsatkichlar tarkibiy tuzilishi, o‘zaro o‘xshash yoki mos ko‘rsatkichlarni taqoslash orqali ular o‘rtasidagi aloqa (bog‘liqlik)lar

[1] Muallifлар tomonidan tayyorlangan

o‘rganiladi. Tahlil jarayoni turli koeffitsient va ko‘rsatkichlar bo‘yicha hisob-kitoblar orqali amalga oshiriladi. Korxonalar faoliyat samaradorligini baholash va ular moliyaviy ko‘rsatkichlari o‘zgarishlarini aniqlash auditorlik tekshiruvi uchun muhim ma’lumot manbai hisoblanadi.

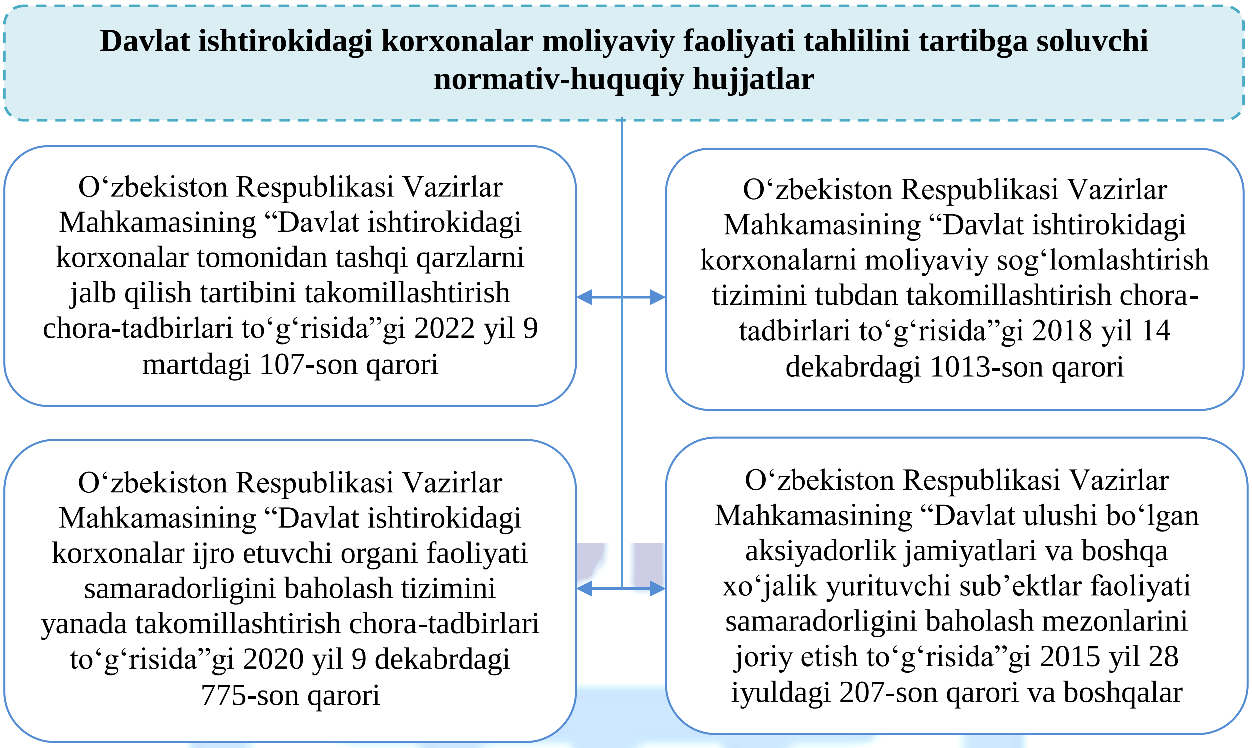

2-rasm. Davlat ishtirokidagi (unitar) korxonalar moliyaviy faoliyati tahlilini tartibga soluvchi normativ-huquqiy hujjatlar[2]

Auditor uchun юқоpida nomlari keltirilgan me’yoriy hujjatlarning ahamiyati shundaki, tekshirilayotgan sub’ekt rahbariyatining maзkur hujjatlarda talab etilgan ko‘rsatkichlarni aniqlashga manfaatdorligini inobatga olgan holda o‘rganilayotgan korxona faoliyatida moliyaviy sog‘lomlashtirish tadbirlariga ehtiyoj darajasini aniqlash, davlat ishtirokidagi korxonalar ijro etuvchi organi faoliyati samaradorligi ko‘rsatkichlarini aniqlash, tizim korxonalari amaldagi biznes rejalarining moliyaviy sog‘lomlashtirish me’yorlariga muvofiqligini baholash, moliyaviy sog‘lomlashtirish yo‘l xaritalarini ishlab chiqish va uning bajarilishini monitoring qilish, tizim korxonalarining mukammal yo‘l xaritalarini ishlab chiqish va amalga oshirishga xo‘jalik birlashmalari hamda hokimliklarni jalb qilish, davlat ishtirokidagi korxonalarga tashqi qarz mablag‘larini jalb etish holatini baholash, tekshirilayotgan korxonada moliyaviy sog‘lomlashtirish tadbirlarini korporativ boshqaruv va bankrotlik jarayonlarida qo‘llanilishini ta’minlash imkoniyatlarini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “O‘zbekiston Respublikasining xalqaro reytinglar va indekslardagi o‘rnini yaxshilash chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi 2019 yil 25 fevraldagi PQ-4210-son Qarori

[2] Muallifлар tomonidan tayyorlangan

2. M.Abdujabborova. Korxonalarning xo‘jalik faoliyati samaradorligi tahlili. International journal of finance and digitalization www.ijfd.uz. Vol. 2 Issue 03, 2023.
3. Коробов М.Я. Финансово-экономический анализ деятельности предприятий: Учебник. Издательство “знание”, КОО, 2000. - 378 с.
4. Рахимов, М. Ю., & Рузмаматов, А. К. (2024). Янги лойиҳалар бошқарувидаги иқтисодий дастакларни такомиллаштириш. *World scientific research journal*, *23*(2), 362-375.
5. Raximov, M. Y. (2015). Iqtisodiyot subyektlari moliyaviy holatining tahlili. O ‘quv qo‘llanma. *T.:“Iqtisod-moliya*.
6. Klichev, B. (2024, февраль 23). Inson kapitalini rivojlantirishda ishchilar harakati tahlili. Ilm-fan taraqqiyotida mintaqaviy iqtisodiyotni rivojlantirish va kambag'allikni qisqartirish, Farg'ona, O'zbekiston. https://doi.org/10.5281/zenodo.10901976
7. Чориев И.Х. (2023). Молиявий ҳисоботлардаги хатоликларни аниқлашда таҳлилий амаллардан фойдаланишнинг услубий жиҳатлари. *Scientific Journal of “International Finance & Accounting*, Issue 1, February 2023..
8. Қличев, Б. (2021, май 21). Маҳсулот (иш, хизматлар) га баҳо шакллантириш масалалари. Бухгалтерия ҳисоби ва аудиторлик фаолиятини халқаро стандартлар асосида ташкил этишнинг долзарб масалалари. https://doi.org/10.5281/zenodo.10647005
9. Сагдиллаева, З. А., & Файзиев, У. Ш. (2023). АНАЛИЗ И ОЦЕНКА ФИНАНСОВОГО ПОЛОЖЕНИЯ ПРЕДПРИЯТИЙ. In *Бухгалтерский учет, анализ и аудит: история, современность и перспективы развития* (pp. 201-207).
10. Қличев, Б. (2021, май 21). Ўзбекистонда ишбилармонлик фаоллиги таҳлилини ташкил этиш. Бухгалтерия ҳисоби ва аудиторлик фаолиятини халқаро стандартлар асосида ташкил этишнинг долзарб масалалари. https://doi.org/10.5281/zenodo.10646960
11. Рахимов, М. Ю., Мавланов, Н. Н., & Каландарова, Н. Н. (2022). Экономический анализ. Учебник. *Т.:«Экономика-Финансы*.
12. Қличев, Б. (2021, май 5). Ишбилармонлик фаоллиги индекси таҳлили. Biznes-tahlilni rivojlantirishning zamonaviy tendensiyalari va istiqbollari. https://doi.org/10.5281/zenodo.10647021
13. Чориев И.Х. (2023). Молиявий инвестициялар ҳисобини такомиллаштириш. *Scientific Journal of “International Finance & Accounting*, Issue 2, April 2023.
14. Қличев, Б. (2022, сентябрь 16). Операцион фаолият таҳлилида харидор танлови асосида маҳсулотга баҳо шакллантириш масалалари. Инновацион ёндашув асосида молиявий ҳисоботнинг халқаро стандартларини жорий этиш. https://doi.org/10.5281/zenodo.10647059
15. Сагдиллаева, З., Чориев, И., Максмудов, А., & Юлдашева, Ю. (2007). Экономический анализ.
16. Қличев Бахтиёр Пардаевич. (2024). Ишчилар кўнимсизлиги таҳлили. *World Scientific Research Journal*, *23*(2), 287–294. Retrieved from http://wsrjournal.com/index.php/wsrj/article/view/3042
17. Pardayevich, K. B. (2022). ANALYSIS OF PRODUCT PRICING BASED ON PRODUCT PARAMETERS AND CUSTOMER CHOICE. *Journal of new century innovations*, *6*(1), 67-79